

ՕՐԱԳԻՐ

40 ՓՐՅ.

40 ՓՐՅ.

ՅԵՂԱՔԵԿԱՆ ԵՋՔԵՅԸՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԵԿԱՆ

Ե. ՏԱՐԻ 1290. ՇԷՎԱԼ 2

ՇԱՐԱԹ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1873

Ն. Տ. ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22 ԹԻԻ 1088

Ա. Չ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

Հինգշաբթի օր ժամը 7ի միջոցները վեղոր խանի վերի յարկը Մշոյ Ս. Կա-
րապետ վանքին կալուածներէն Արծը-
րունեան ընկերութեան կեդրոնատեղին
ժողով մը կազմուեցաւ ներկայութեամբ
Ընդհ. ժողովոյ դռները բռնաբարող Պո-
ղոս վարժապետի, Էքմէքճի Զաքարի,
Մասիսի օգնական խմբագիր Մանավե-
անի, Սիսակի Պապօի և մէկ քանի
օտապաշիններու և ազգային երեսփոխանի
մը՝ Գ. Պ. անուն. այս երեսփոխանը հե-
տեւեալ պատմութեան ալ ենթակայ է։

Անցեալ շաբաթ օր Պատրիարքեան
թերթերէն խմբագրին մէկը՝ մէկ ոսկիի
պէտք մը ընենալով՝ մարդ մը կը ղըր-
կէ վերայիշեալ երեսփոխանին որ մէկ
ոսկի ղըրկէ իրեն, երեսփոխանը կը պա-
տասխանէ թէ՝ չը՝ գիտեր այդ խմբա-
գիրը որ ես թէպէտ գանձապետ եմ,
բայց Մասիսի խմբագրէն թուղթ մը չը
բերուած ստակ չեմ կրնար տալ և ոչ
մէկուն։

Մարդը ետ կը դառնայ և խմբագ-
րին կը հաղորդէ առած պատասխանը
և հրաման կ'ընդունի Մասիսին երթա-
լու և կերթայ Մասիսին գրասենեակը
թուղթ մը կ'առնէ տնկէց և կուգայ
այդ երեսփոխանին, որնոր անմիջապէս
կը վճարէ մէկ ոսկին։

Այդ Պատրիարքեան խմբագիրը՝ այդ
երեսփոխանին և գանձապետ Էմ. Բայր
անց Մասիսի հրամանին չեմ կրնար վճարել
խօսքէն արթննալով թէ՝ այս խօսքը
մեծ գաղտնիքի մը յայտարարութիւնն
է, կերթայ Մասիսի օգնական խմբագիրը
կը դանէ, կը պատմէ եղելութիւնը և
կը հարցնէ թէ ինչ է այս գաղտնի ծա-
խուց համար գաղտնի գանձապետու-
թեան քով դրուած դրամագլուխը և
ո՞ր կէ է այդ, նա ալ կը պատասխանէ
թէ այս օրերս 500 ոսկիի խօսք մը լսեցի,
բայց ուրիշց ըլլալը չեմ գիտեր։

Այս պատմութիւնը նոյն ինքն յիշ-
եալ խմբագրէն լսեցինք, որու անունը

տալ չենք ուզեր։

Մենք առ այժմ մեր կողմէն բան
մը չ'ենք աւելցնել ասոր վրայ, ընթեր-
ցողաց թողով նպատակը և հետեանքը
գուշակել, նա մանաւանդ գիտնալ թէ
ինչ զօրութիւն է եղեր Ընդհ. ժողովոյ
դռները բռնաբարել տուողը և ինչ
զօրութիւն է որ ապագայ դաւաճա-
նութեանց պատրաստութեամբ կ'ըզ-
բողի։

Մասիս և Մասիսեանք այս անգամ
վերջին ծայր կատարել են մեր այն յայ-
տարարութեան վրայ՝ թէ Հայոց ազգին
Տաճկաստանի մէջ գտնուած բոլոր պաշ-
տօնական մարմիններն՝ վերաքննելի դա-
տած կէտերնին առաջարկելու հրաւի-
րուած ըլլալով՝ ասոնցմէ ոչ ոք առա-
ջարկութիւն մը չէ ներկայացուցած վե-
րաքննել յանձնաժողովին, որմէ կապա-
ցուցուի թէ՝ վերաքննութիւն ուզողնե-
րը Պօլսոյ մէջ մէկ քանի օրինաց լուծը
տանել յանձն չառնող օրինազանցներ
են։

Մասիս իւր կատարութիւնը վերջին
ծայրը հասուցած ըլլալու համար կըսէ՝
«Գաւառական առաջնորդներն,
«Ժողովներն ու վանահայրներն՝ մեծա-
«գոյն մասը իրենց ստորագրութիւնն
«իսկ չտկէ շիտակ գրելու անկարող վի-
«ճակի մէջ կը գտնուին»։

Անիրաւ մարդ, երբ հարստահարու-
թեանց բարձման պէտք կար և կեդ-
րոնական վարչութեան կարգած հարբս-
տահարութեան յանձնաժողովը բոլոր
գաւառական առաջնորդաց ժողովոց և
վանահարց շրջաբերականներ ղըկց, չը
տեսնար՝ որ մէկ շրջաբերական իսկ ան-
պատասխանի չը մնաց։

Ինչ երեսով ուրեմն հիմայ ազգին
բոլոր պաշտօնէութիւնը ստորագրու-
թիւն իսկ չ'ենելու անկարող կը ցու-
ցնես, ու գաւառացոց իրաւունքը
այդ կերպով պաշտպանած կը համա-
րես ինքզինքդ, անամօթ մարդ։

Ենթադրենք թէ գաւառներն ա-
տանկ եղած ըլլան. միթէ Պօլսոյ թա-

ղական խորհուրդներն ու կեդրոնական
ժողովներն ու խորհուրդներն ալ այդ-
վիճակին մէջ կը գտնուին, ո՞ր է ա-
սոնց մէկ հատին մէկ առաջարկու-
թիւնը։

Ասոր և ոչ մէկը կայ։
Ինչ է ուրեմն յանուն ազգին պոռ-
չետուքը, Մասիս՝ թէ վերաքննութիւն
պէտք է անհրաժեշտ է, և մինչ վերա-
քննութեան աւարտը Սահմանադրու-
թիւնն անգործադրելի է։

Չը կարդացիր արտաքին գործոց
վսեմ. Նախարարին վերջին հրամանա-
գիրը՝ որ ազգային Սահմանադրութեան
գործադրութիւնը կը հրամայէ։

Մասիս, Մասիս, ազգը եթէ իւր
օրէնքէն դժգոհ ըլլար և անգործադ-
րելի դատէր զայն՝ իսկոյն իւր պաշտօ-
նէին միջոցաւ կիմացնէր կեդրոնին իւր
կամքը և ուշադրութեան կ'առնուէր։

Դու ի՞րբ մարդ, այս ճշմարտու-
թեան հետեւանքէն ազատելու համար
մի անդգնիր Հայոց ազգին այնքան
սրբազան առաջնորդներն, վանահայր-
ներն ու ժողովականներն իրենց ստո-
րագրութիւնը գրել անգամ չը գիտեն
լսելու։

Այդ գրել կարդալ չը գիտեն ը-
սած առաջնորդներդ ու ժողովական-
ներդ 2% տարիէ հաց կը կերցնեն ու կը
պահեն քեզ. եթէ անոնք քու ըսած
վիճակիդ մէջ ըլլային՝ քու թերթդ չը
ծնած կը վիժէր։

Ամեն երկրի մէջ և ամեն տեղ օ-
րէնք է որ՝ ազգին պաշտօնէութիւնը
որ օրինաց գործադրելին է, անգործադ-
րելի դատած օրէնքին ոչ միայն վերա-
քննութիւնը կ'առաջարկէ՝ այլ իր ու-
ղած օրէնքն ալ կը խմբագրէ ու կը
բերէ երեսփոխանական ժողովոյն՝ որ
կ'ընդունի կամ կը մերժէ։

Իսկ հոս ազգային պաշտօնէու-
թիւնը ամբողջապէս հրաւիրուած ըլլա-
լով՝ անգործադրելի դատած օրէնքին
վերաքննութիւնն առաջարկելու, նա իւր
լուծութեամբ կը հաստատէ թէ՝ անգոր-
ծադրելի դատած օրէնք չունի։

ինչո՞ւ կը կատարուի սորա դէմ, բռն-
նանա՞լ կուզես ազգին վրայ և հրամա-
յե՞լ կուզես ազգին :

Այդ չը կլլուիր նամանականդ. ինչ
նուաստութիւն ու անարգանք ազգին,
որ իր վրայ բռնանալու և զայն իրեն
գերի բնելու չափ անամթ յանդգնու-
թիւն մը ունեցող անձին վրայ համակ-
րութիւն ունենայ :

Ի վերջ բան Մասիս, երկար խօսք
պէտք չէ, կարդա՛ Սարտաքին գործոց
վսեմ նախարարին վերջին նամակն ու
պտպանծէ :

Հեանթ-Թայմզի մէջ հրատարակեալ
կաթոլիկի մը նամակին ՚ի պատասխանի,
զոր անցեալ աւուր թերթովիս թարգ-
մանաբար յառաջ բերինք, Հայու մը
կողմանէ զրկուած ուրիշ մէկ նամակի
մը հրատարակութիւնն ալ կը տեսնուի
Հեանթ-Թայմզի մէջ, զոր նոյնպէս
մեր ընթերցողաց կը փութամք հաղոր-
դել :

Պարոն Խմբագրապետ .

Ձեր ճարտար նամակագիրը թող
ներէ ինձ հարցնել իրեն

Նախ թէ. Մուրատեան վարժարա-
նը կը կենայ՝ այժմ, և թէ իւր հիմնադ-
րին դրած պայմանները կատարելու վը-
րայ է :

Եւ երկրորդ որ, եթէ բաց չէ՝ այդ
վարժարանը՝ ինչ բրին ստակը, և հայ
աղքատ ու որբ տղայքը (բողոքական-
ներն ալ միատեղ առնել) յիշեալ վար-
ժարանին մէջ ընդունուեցան մինչև 1870
դուրս գոցուելուն թուականը :

Իսկ ձեր նամակագրին միւս ըսած-
ները հերքելու կարեւորութիւն մը չենք
տեսներ, վասն զի այս պարագային մէջ
ամենէն աւելի վկայութեան կոչուելու
անհակառակելի հեղինակութիւնը նոյն
ինքն է. Թէոդորեանն է, որն որ յօ-
գուտ իւր ազգակցաց՝ կտակարարին
կամքը ճշգրտապէս կատարել ուղեւուն
պատճառաւ, այնքան բռնութեանց և
երկարատե հալածանաց մատնուեցաւ :

... Խմբագիր .

Ի լրոյ գիտեմք որ Խնայողական ըն-
կերութեան հիմնադրներէն մին՝ որ
ըստ օրինաց ընկերութեան ամսական
գումար մը առնելով պարտաւորեալ է
բաժանորդներէն որ և է մէկու մը հի-
ւանդ եղած ատեն ձրիապէս դարձան
տանելու, պարտազանց գտնուած է
դեռ մօտ օրերս հիւանդ բաժանորդի
մը հրաւերը օրէ յօր ձգելով և վեր-
ջապէս բնաւ երէք այցելութիւն և
դարձան չընելով, ուստի արժան կը հա-
մարիմք հրապարակաւ պատուարժան
տնօրէնութեան իմացնել և խնդրել որ
բարեհաճի եղելութեան պատճառներ-
ըն՝ եթէ կան՝ ըննելով՝ Մեծ. բաժա-
նորդաց ծանուցանել, որպէս զի անոնց
գալթաղեալ սրտերն ուղղուին յօգուտ

և ՚ի յառաջագիծութիւն ընկերութեան
... Խմբագիր, խնդրելով որ ներ-
կայիս ձեր պատուական թերթին մէջ
անկիւն մը շնորհելով ընդունիք մեր
շնորհակալեաց հաւաստին :

Մնամք և այլն .

1873 Նոյմ. 9 Բաժանորդ Խնայողական
Կ. Պօլիս Ընկ. Հայ Եղբայրսիրաց
Թ. Պ. Գալաֆաշեան

ԻՍԹԻԳՐԱՉԸ ՄԻԼԻԹԷ

(Տես թիւ 1082)

Իմտի էկէր տիւնեատա իւր ըրագամ
տէնիլէն շէյ սահիհ իսէ, պէօլէ պիր
իսթիգրաղըմըն մուվաֆֆազըյեթ.
լէ պաշա չէգարըլպիլմէսինէ շիբհէ
գալմայըպ, անճաք իգթիզա իթտիյի
տէրէճէտէ միւնթագամ սուրէթտէ իշէ
միւպաշէրէթ իթմէք վէ միւպաշէրէթ
իտէճէք ԱՏԷՄ պուլմագ իգթիզա ի-
տէր. վէ մէմուլ իթմէյիլ քի պուն-
լարըն իքիսինտէն տախի մահրում գալ-
մագ տէրէճէլէրինէ գատար ինմիշ օ-
լալմ :

Էհլի նուֆուս վէ էհլի գուտրէթ
սահիպի միլլէթբերվէրլէր, իշթէ սիզէ
ճէվհէրինիլի կէսթէրէճէք պիր մէյ-
տան. պուլուրուն եալընը 120 000 ի-
րալըք պիր իսթիգրաղ ագտ իյլմէյէ
միւպաշէրէթ իտին. մէղքիւր իսթիգ-
րաղ սայէսինտէ ֆուգարա վէ էանաֆ
անճագ պիրէր իրա վէ անճագ պիր
գալ սէնէ իշին պիր թարաֆա գօյուպ
հէր իքի այսա պիր տէֆա 5 տէն 500
լիրայա գատար պիրէր գուրա գալան.
մագլըք իհթիմալը տալիրէսինտէ պու-
լունսունլար, գալանանլար սէվինիպ
սիզէ տուա իթսինլէր, վէ պէր իւզտէ
տախի միլլէթին իտարէ վէ պիշուրէ-
կեան սանտըղընա սուհուլէթլէ թէէ-
մինաթը գալի իլէ, վէ եաշաղըմը
վագթէ շահան սուրէթտէ օն տէօրթ
սէնէ միւթէմատին 2000 էր իրա կիր-
սին, վէ օն տէօրթ սէնէ խիթամընտա
սէհիմ սահիպլէրինին վիրմիշ օլտուգ-
լարը պիրէր իրա տէֆաթէն քէնտիլէ-
րինէ իտաթ օլունտուգտան սօնրա, միլ-
լէթին սանտըղընտա տախի 66000 վէ
իհթիմալտէն օլտուղու իւզրէ 70-80 պին
լիրա տախի մէվճուտ սէրմայէ գալըն,
քի պու կիտիլլէ միլլէթին էօլլէ պիր
մէպաղա մալիք պուլունապիլմէսի բիւ-
եատա պիլէ կէօրիլէպիլէճէք մէվաւ.
տէն տէյիլ տիր. արթըք էօլլէ պիր
70-80 պին իրա վարթաթլա միլլէթին
սօնրատան տահա նէ պէօլիւք իգպալ-
լէրէ նայիլ օլապիլէճէյինի քէշֆ իթ-
մէքլիլի էհլի հիսապ վէ էհլի իտարէլէ-
րէ թէրք իտէրիլ :

Չանն իտէրիլ քի միլլէթին սաղլամ
սուրէթտէ սէնէտէ 2000 իրա իրատա
մալիք օլապիլէճէյինի մըգտարը քիֆա-
յէտէ իյզահ իտէպիլտիք. շու օն տէօրթ
սէնէ զարֆընտա միլլէթին նէ սուրէթ-
լէ 70-80 պին իրայա մալիք օլապիլէ
ճէյինի տախի պիր տէֆա տահա իյզահ

իթմէքլիլէ միւսատաթ պուլուլմաթընը
իլթիմաւ իտէրիլ :

Պիզ շիմտի հէր պիր հիսսէսի պիրէր
լիրայա օլտուգ 120,000 սէհիմտէն ի-
պարէթ պիր իսթիգրաղ ագտ իլլէտի-
յիմիզտէ, տիմէք օլուր քի, մէղքիւր
հիսսէլէրի սաթըն ալանլարա 120,000
լիրա պօրճուլ օլմուշ օլաճաղըլ, վէ
պունա մուգապիլ 8000 հիսսէ 1863 իս-
թիգրաղը սէհիմլէրինէ մալիք պուլու-
նաճաղըլ :

Նասըլ քի մալիմ տիւր մէղքիւր
1863 իսթիգրաղը սէհիմլէրինին անա
ֆիեաթը 500 ֆրանք տըր, պիզ իսէ
շիմտի բիացատան 350 շէր ֆրանքա ա-
լաճաղըլ տըր. վէ մատամ քի Տէվլէ-
թի ալիլէ հէր ալթը այտա պիր տէֆա
գուրա քէշիտէսի իլէ, գուրա իսապէթ
իտէն նօմէրօլարըն անա ֆիեաթը օլան
500 էր ֆրանքը թէտիլէ իթմէքտէ տիր,
վէ մատամ քի, պու սուրէթլէ 14 սէ-
նէյէ գատար մէղքիւր իսթիգրաղ սէ-
հիմլէրի թիւքէնիպ, 500 էր ֆրանք էօ-
տէնմէյիշ հիշ պիր հիսսէ գալմաեա-
ճագ տըր, իմտի տիմէք օլուր քի շիմ-
տի 120 000 լիրայա սաթըն ալմըլ օլտու-
ղումուլ 8000 հիսսէ 1863 իսթիգրաղ
սէհիմլէրի 14 սէնէ զարֆընտա 176,000
լիրա թուլթաճագ տըր. եանի սէնէվի
10000 էր լիրայը ալմըլ 2000 էր լիրա միլ-
լէթէ գալտըգտան վէ 8000 էր լիրա
տախի գուրա քէշիտէսի իլէ պիրէր ի-
րալըք Միլլէթ իսթիգրաղը սէհիմ սա-
հիպլէրինէ վէրիլտիքտէն պաշգա 14 սէ-
նէ խիթամընտա երինէ հէր քէսին պի-
րէր լիրաթընը քէնտիլէրինէ վէրիպ
56000 լիրա տախի միլլէթին եէտինտէ
քեար գալաճագ տըր :

Պունտան տա պաշգա, գուրա իսա-
պէթ իտէն պիրէր լիրալըք սէհիմլէրին
եալընը գալանտըլա 5, 10, 20,
100, վէ 500 լիրա պագշիլլէրի վէրի-
լիպ սէհիմին անա գըյմէթի օլան պի-
րէր լիրա չիւրիւտիլտիլքտէ, հէր իքի
այտա պիր 124 սէհիմ չիւրիւմիշ օ-
լուր, քի պունուն եէքիւնի օն տէօրթ
սէնէ զարֆընտա 10416 սէհիմէ եանի
10416 լիրայա պալիլ օլուր, քի պու
10416 լիրայը տախի 56000 լիրանըն իւ-
գէրինէ զամմ իթտիյիմիզտէ, սէրմա-
յէսիլին եէքիւնիւ 66416 լիրայա իպ-
լաղ օլմուշ օլուր :

Ֆագաթ պունտան տահա չօգ զիա-
տէ օլապիլմէսի տախի իհթիմալի գա-
լիտէն տիր. չիւնքի եէտիլիլտէ պու-
լունաճագ օլան 8000 հիսսէ 1873 իս-
թիգրաղը սէհիմլէրինին գուրալարը
քեամիլէն 14 սէնէ խիթամընտա քէշի-
տէ իտիլմէյիպ հէր ալթը այտա պիր
աղ չօգ նիւմէրօլարա իսապէթ իտիպ
անա ֆիեաթլարը օլան 500 էր ֆրանք
պիրիպիր արգաթը սըրա ալընաճագ
տըր, քի մէղքիւր 500 էր ֆրանք իլէ
միլլէթին 66416 լիրա սէրմայէսի հիսա-
պընա 1869 սէնէսի սէհիմլէրի ալմըլ,
պու սուրէթլէ 14 սէնէ զարֆընտա 15-
20000 լիրա տահա ֆաղա արթըրըլա-
պիլէճէյի զիեատէսի իլէ մէմուլտէն
տիր, քի օրթա պիր հիսապ թուլտու-

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՊԱՋԷՆ ՄԱՐԱՊԱՆԻՍԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Առանց քննութեան առնելու 14 ի հարցաքննութեան մէջ ամբաստանելոյն արդարացուցմանը համար տրուած պատասխանները, որոնք մեծ մասամբ ժխտումներէ և յիշողութեան պակասութիւն մը ցոյց տալէ կը բաղկանային, սոյն հարցաքննութեան մէջ ամենէն աւելի ուշադրութեան արժանի դէպքը մարաշխտին երեւան հանած գիտական մէկ հեռագիրն է, որոյ պարունակութեանը և նոյն ատեն մարաշխտին հարցուած կէտերուն հետ բնական կապակցութիւն և վերաբերութիւն մը չը կենտրոնացնէ հանդերձ, մարաշխտին ինքնին զայդ խնդրոյն մէջ կը նետէ, թերևս մարաշխտին փաստաբանն այնպէս յուսացած ըլլալու է թէ ստորագրութիւնը պահել խնդրած այդ գաղտնի գրութիւնը մեծ տպաւորութիւն մը յառաջ պիտի բերէր:

Ահաւասիկ յիշեալ ծանուցագրին պատճէնը, որ օգոստ. 10 թուականաւ Կ. Պօլսէն ղրկուել է:

«Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանամ թէ, օգոստ. 8 թուականաւ երեկոյին Մայեանսէն Պօլսոյ բրուսիական դեսպանին քաշուած հեռագիր մը հետեւեալ տեղեկութիւնը կը պարունակէ:

«Եթէ մօտաւորապէս համարուած մեծ ճակատամարտին մէջ, յաղթութիւնը այս անգամ ալ մեր կողմը ըլլայ, թշնամին մինչև Շալոն պիտի վանեմք, Բարիզի վրայ քաշելու մենք բնաւ ունենանք հոգի թողլով:»

«Այս տեղեկութիւնն ստուգիլ քայսերիկ կոմսին հաղորդուած լինելով, պարտք կը համարիմ ինձ ծանուցանել ձեզ զայս, առ այդ հարկ եղածը տօրինելու հոգը ձեզի թողլով:»

Մարաշխտը կ'ըսէ թէ կայսրը իրեն հաղորդած է այդ գրութիւնը, որն որ լա կերօնիէրի ստորագրութիւնը կը կրէ ներքեւը:

Հիմա հոս խնդիր մը կը ծագի, յիշեալ դիւանագիտական գրութիւնը որ իրեն բնաւ չ'էր վերաբերել, ինքը ղինւորական մ'ըլլալով, — վասն զի կառավարութեան վերաբերելի բան մ'էր այդ—, մարաշխտը զայդ անպատեհ հարաբերութիւն մէջը նետելով չը վախճաւ արդեօք թէ ատի կրնար իւր զինուորական շարժումները քաղաքական դիտմանց ենթարկած ըլլալու մասին իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնը առաւել ևս հաստատելու նպատեւ, ինչպէս որ Մօզէի ինտէլեանտան լրագրին մէջ հրատարակուած ազդարարութիւն մ'ալ կ'ըսէր թէ «քաղաքական պատճառներէ հարկադրեալ Մէցի ներքեւ բանակը բռնած կեցեր է: Վերջապէս ինչ որ ալ եղած ըլլայ, այդ գրութիւնը նոյն միջոցին մարաշխտին հարցուած խնդրոցը բնաւ պատասխան մը չ'էր,

այլ անժամանակ և անպատեհ հարաբերութեան գրութիւն մը:

Իսկ գաղտնի մարաշխտին — չեմ գիտեր, չեմ յիշեր— բնեւէլ յաճախ կըրկնած ժխտումներուն և անյիշողութեանց, կը թուի թէ դատաստանական ատենին նախագահը կերպով մը իմաց տալ ուղած ըլլայ, ամեն անգամուն «խորհուրդը պիտի դատէ» խօսքովը, թէ այդ տեսակ ժխտումներն հեռի էին ամբաստանելոյն արդարացուցմանը նպատեւ: Երոց ստուգութիւնն ալ վկայից ունենցողութեանը թողուեցաւ:

Այս աւուր ատենին հարցաքննութիւնը, օգոստ. 19 էն մինչև սեպտ. 1, Մէցի շուրջը Պազէնի բրած զինուորական գործողութեանցը կը վերաբերի: Ժամը ճիշդ մէկին նախագահը կ'իմացնէ թէ ատենը բացուած է:

Առեւ 15 Հոկտեմբերի

Նախագահը նախորդ օրուան հարցաքննութեան վերջին մասին իւր ժեղած Մաք-Մահօն մարաշխտին ուղղեալ գրոյն՝ օգոստ. 19ին ո'չ թէ ժամը 3 ին, այլ ժամը 11ին ղրկուած ըլլալու թուականը ճշգրտելէն յետոյ, հարցաքննութեան շարունակութիւնը ձեռք կ'առնէ:

Հ. Թիօնվիի հետ հաղորդակցութիւնիդ պահելու համար ինչ միջոց ձեռք առիք:

Պ. Բան մ'ալ չը կրցի բնել:

Հ. Սակայն դուք բաւական հեծեւազօր ունէիք. ինչո՞ւ զայդ չը գործածեցիք:

Պ. Որովհետեւ անկարելի եղաւ այդ:

Հ. Իմաց տրուած էր ձեզ թշնամուոյն Բօնթա Մուսօնի կողմէն յառաջ խաղայու և նորա այս կողմէրը երկաթուղի գիծ մը հաստատելու վրայ գըտնուիլը: Ինչ ըրիք այդ երկաթուղոյ հաստատութիւնն արգիլելու համար:

Պ. Այդ մասին տեղեկութիւն մը չ'ստացայ, ասկից դատ երկաթուղի մը խորտակելը՝ կամուրջ մը խորտակելու չը նմանիր:

Հ. Օգոստոս 25ին երեկոյին հրաման տուած էիք որ բանակը հետեւեալ առաւօտուն կանուխ ճամբայ ելնէ:

Ատենադպիրը նախագահին հրամանաւ յիշեալ գրութիւնը կը կարդայ, որոյ մէջ Պազէն մարաշխտին իւրաքանչիւր զօրաբանակաց բռնելիք ճանքան ու դիրքը որոշ կերպով նշանակելէն կը հասկցուէր թէ մարաշխտը Մէցէն դուրս ելնելու դիտաւորութիւն մ'ունենալով, հետեւեալ օրն ալ մեծ ճակատամարտ մը կը յուսացուէր:

Հ. Այո միջոցին դուք չէիք գիտեր թէ ձեր հրամանին ներքեւ 130,000 պատերազմող ունէիք Մէցէն դուրս կարենալ ելնելու համար:

Պ. Ո՛չ, պատերազմի հանուելու ես երբէք 90 հազարէն աւելի մարդ չունեցայ, վասն զի Պ. Նախագահը քաջ գիտէ թէ ամեն բանակին մէկ

քառորդը պիտանի չեն ըլլար միշտ:

Հ. Միևնոյն օրը Յրէտէրէկ Շարլ իշխանը 200,000 պատերազմող և 630 թնդանօթ ունէր, բայց դուք գիտէիք թէ այս բանակին մէկ մասը տակաւին ձախ գետեզեր վրայ կը գտնուէր: Արդ այս կացութեան առաջը, դուք ալ պէտք եղած տեղեկութիւններն ու զօրութիւնները ունենալովսիդ հանդերձ, ինչ էր ձեր շարժման յատակագիծը:

Պ. Յառաջ խաղալով, 26 ի օրուան գիշերն ալ չեղիլ էր միտքս թիօնվիի հասնելու համար:

Հ. Կամուրջ չ'ինելու հանդերձանք ինչո՞ւ առած չէիք հետեւնիդ:

Պ. Գերմանացիք արդէն ի Մալոյ կամուրջ մ'ունէին, դոր կը յուսայի թէ պիտի կրնամ գործածել իմ զօրքերս ատկէ անցնելու համար: Ասկից զատ ես չեմ յիշեր թէ կամուրջ չ'ինելու նիւթերը հետ չ'առնելու հրաման մը տուած ըլլամ: Սակայն ինչ որ ալ ըլլայ, եթէ չարժուան յաջողէր, Գերմանացուց կամուրջներն պիտի կարենայ յի ես գործածել:

Հ. Թշնամուոյն զօրութիւնը քիչ չէ՞ր բանակնիդ: Մէցի ներքեւ քաշուելու համար հրաման ըրած պտենիդ:

Պ. Ես խորհեցայ թէ Բրուսիացի բանակը գետին ձախակողմը հաւաքուելով մեր վրայ պիտի յարձակէր, և մինչև Մէցի պարբնայացը ներքեւ մօտենալու չ'ինութեանց ձեռնարկած է, արդէն:

Հ. Քօֆինիէր զօրապետը չ'իմացուց ձեզ թէ ամրութիւնը երկար ատեն չ'էր կրնար դիմանալ:

Պ. Քօֆինիէր զօրապետը կ'ուզէր որ իմ բանակս հոն մնայ, բայց ատի իմ վրաս ազդեցութիւն մը չ'ունէր: Եթէ օգը գէշ եղած չ'ըլլար, և դրսէն ալ տեղեկութիւն ստացած ըլլայի, ինչ որ ալ ըլլար՝ անպատեհաւ պիտի անցնէի առանց բանէ մը արգիլուելու:

Հ. Ուրեմն ձեր Մէցի մէջ կենալուն սոսկ պատճառը մի միայն ռազմագիտական և բանակնուդ վերաբերեալ ներկատուներն են: Բայց մենք ռազմագիտական խնդրոց խորը չեմք ուզեր մըտնել, մեր առ ձեզ ներկայացուցած խնդիրը այդ տեսութենէ բոլորովին տարբեր է:

Մեր հարցնելիքը սա է թէ, ձեր բանակը Մէցի մէջ պահելիդ եթէ երկրին օգտակար կը կարծէիք, ինչո՞ւ չ'իմացուցիք զայդ կայսեր:

Պ. Կայսեր կողմանէ օգոստոս 8 կամ 9 թուականաւ ղրկուած գրութիւն մը կայ, որ ցոյց կուտայ թէ կայսրն ալ յաճախ այդ կարծիքն ունեցած է:

Հ. Եւ սակայն այն ատենէն դուք այնպէս մը ցոյց կուտայիք իրեն թէ նախ վէրտէօն, ետքն ալ Մօսմէտի երթալու միտք մ'ունիք:

Պ. Կայսրը քաջ գիտէր թէ ես Մէցի ամրացեալ բանակատեղին պիտի քաշուէի:

Հ. Չ'էիք խորհեր թէ կայսրը կա-

րելի է Մէօզ գետէն անցնելուդ կ'ըս
պատէ :

Պ. Ամենին :

Հ. Սակայն կայորը, վերտէօնէն ան
ցած ատեն, բսեր է թէ կամուրջները
պատրաստել պէտք է, որպէս զի ձեր
անցքը դիւրանայ :

Պ. Կայորը 16ի ճակատամարտը տա-
կաւին չէր գիտեր, և դեռ վերջնական
որոշում մը չը կար : Եթէ յաղթութիւն
նը իմ կողմն մնար, տարակոյս չը կայ
թէ պիտի անցնէի : Իսկ եթէ կայորը
կամուրջի խօսք մ'ըրած է, կարելի է
ինքը ներքին նպատակ մ'ունեցած ըլ-
լայ, զոր ինձի չէ հաղորդած :

Հ. Ես կ'ուզեմ որ սա կէտը լաւ մը
պարզէք : Դուք ի սկզբան Մէցէն դուրս
ելնելու դիտաւորութիւն մ'ունեցեր,
իսկ վերջը ձեր այդ դիտաւորութենէն
ետ կեցեր էք :

Հիմայ կամ ձեր Մէցի մէջ ստիպեալ
կենալը թշնամոյն զօրութենէն ունե-
ցած վախերնուդ, և ձեր բանակը վը-
տանգի չենթարկելու համար էր :— և
այն ատեն պէտք էր որ կացութիւննիդ
ճշդիւ կայսեր և Մաք-Մահօն մարջախ
տին ծանուցանէիք :— և կամ Մէցի մէջ
կենալիդ՝ այդ դիրքը ձեր ընելիք
շարժմանց յաջողութիւնն ապահովելու
յարմար դատած ըլլալնուդ համար էր,
—այն ատեն ալ ձեր զինուորական շարժ-
մանը մասին տուած հրամաններնիդ ա-
ւելի որոշ և հաստատամիտ հանգամանք
պէտք էին ունենալ : զոր ինչպէս տե-
սանք, ձեր տուած հրամանները զորկ
էին այդ հանգամանքն ունենալէ : Ին-
չու համար այս երկու պարագային մէջ
ալ ձեր կողմանէ հետևողական ընթացք
մը չը տեսնուիր :

Պ. Դարձեալ կ'ըսեմ, ես այնպէս կը
կարծէի թէ կայորը մեր կացութեանը և
իմ ճգնացս վրայօք ըստ բաւականին
տեղեկութիւն ունէր, ուստի անոր կի-
նար իրաց վիճակը դատել և ըստ այնմ
ինձ հրամաններ տալ : Մենք եթէ ամ-
սոյն 27ին հարկեցուցիչ լուր մ'ընդու-
նած ըլլայինք, նոյն օրը ճանբայ կ'ել-
նէինք, և կամ գոնէ, ինչ որ ալ ըլ-
լայ, ճանբայ ելնելու փորձ մը կ'ընէինք :

Հ. Թիւրքիէ գնդապետէն, օգոստ.
29ին, տեղեկութիւն մը չ'ստացա՞ք, ո-
րով Մաք-Մահօն մարաշախտի բանա-
կին կազմութիւնը և նորաբանած դիր-
քերը կը հաղորդուէր ձեզ :

Պ. Այո՛, ընդունեցի, և ահա այդ
պատճառաւ ես ալ 30ին պատերազմ
մը տալու միջոցները ձեռք առի, իրաւ
վերջէն ատոր հակառակ հրաման մը
տուի : Բայց ատի թշնամին խաբելու
համար էր :

Հ. Մաք-Մահօնի 22ին զրկած լու-
րը, որ 30ին հասաւ ձեր ձեռքը, Մէ-
ցէն դուրս կատարուած իրողութեանց
վրայ կատարեալ քաղաքար մը կուտար :
Այդ տեղեկութիւնները հարկ չը դա-
տեցիք ձեր ստորակարգեալ պաշտօնա-
կալաց ալ հաղորդել :

Պ. Հետևեալ օրը, 31ին, հաղորդե-

ցի զայդ իրենց, յաւելցնելով միանգա-
մայն թէ— Հիմայ գործը խիստ ծան-
րակշիռ եղած է : յաջողելու համար ա-
մեն ձեռքերնուս եկածը ընելու բոլոր
ճիգերնիս թափելու ենք :

Հ. Չէիք մտածեր թէ թշնամին ե-
րեք օրէ ի վեր ժամանակ ունեցած էր
ինքզինքը ամրացնելու և իր դիրքերը
բռնելու :

Պ. Գիտէի, բայց չէի կրնար արդե-
լուլ զայդ :

Հ. Սեպտ. 1ին առաւօտուն մտերմա-
կան հրամաններ տուիք ձեր զօրապե-
տացը, յառաջ խաղալ դէպ ի Սէնթ-
Պարպ, անտի Սէնթ-Ժիւլիէն շեղելու :

Պ. Այո՛, գիտնալու համար ձախ
գետեղեր վրայ անցածը, և ըստ այնմ
ամբողջ բանակն անվտանգ ճանբայ հա-
նելու պէտք եղած միջոցները խորհելու
համար :

Հ. Հիմայ որ օգոստ. 26էն մինչև
31 եղած զինուորական շարժմանցը վը-
րայօք ձեր բացատրութիւններն ստա-
ցայ, կարգը կուգայ ամբողջեանց պահ
պանութեանը նկատմամբ ձեռք առ-
նուած միջոցները քննելու, տեսնելու
համար թէ՛ օրինաց ամենայնիւ համա-
լայն վարուած էք այդ մասին :

Պ. Մէցի ամբողջութիւններն Գօֆինի-
էր զօրապետին հրամանատարութեանը
ներքեւ էին :

Հ. Ամբողջութիւններն ձեր բանակին
ընթանակին մէջն ըլլալով, ըստ օրինի,
ատենք ալ ձեր հրամանատարութեան
ներքեւ մտած կը համարուէին : Այդ
մասին արդէն նախագծեալ պարտաւո-
րութիւններ ունէիք կատարելու : Ի՞նչ
միջոց ձեռք առիք ամբողջեանց պահ
պանութեանը համար :

Պ. Մինչև ամսոյս 18ը բանակիս
պէտքերն հոգալու զրաղած ըլլալով,
քաղաքին և նորա պահպանութեանը
նկատմամբ ես ինքնին միջոց մը ձեռք
չ'առի, որ արդէն ալ Գօնֆինիէր զօ-
րապետին կը պատկանէր այդ :

Հ. Բայց քանի որ դուք իրաւի կամ
սխալմամբ Մէցը մէջ կենալ որոշած է-
իք, ապա ուրեմն այդ մասին մասնաւոր
կարևորութիւն մը տալու պարտաւոր
էիք : Ուրեմն հրաման ըրի՞ք որ ազգային
պահպան բանակը զինուորի ամրոցներն
սպառազինուին, և ամբողջութեան պահ-
պանութեան վիճակի մէջ դրուին :

Պ. Այո՛, և զայս Սօլէյլ զօրապե-
տին ամսոյս 23ին տուած մէկ հրամանը
կը հաստատէ :

Հ. Պահպանութեան բարձրագոյն
ժողովուրդ կազմութիւնն ալ հրամայեցի՞ք,
օրինաց 212րդ յօդուածին տրամադ-
րութեանցը համաձայն :

Պ. Ո՛չ, ատի Գօֆինիէր զօրապետին
պաշտօնն էր :

Հ. Վտանգաւոր ու կասկածելի մար-
դիկը արտաքսել տուի՞ք :

Պ. Այդ հրամայեցի, սակայն հրա-
մաններս ճշգրիտ չը գործադրուեցան :

Հ. Պէտք ըլլալիք պաշարներուն հոգ
տարի՞ք :

Պ. Այդ մասին ալ հրամաններ տուի՞
իսկ բոլորը չը գործադրուեցան :

Հ. Չը խորհեցա՞ք թէ ձեր 150,000
անձինքը, որոնք ուտելիք կ'ուղէին,
Մէցի բերդաքաղաքին պարէնի նուա-
զումը կը փութացնէին :

Պ. Ես ատի բնաւ չը խորհեցայ, վասն
յի բանակին պէտք եղած պարէնը ես
եւ հոգացեր էի, իսկ քաղաքին պէտք
եղածն ալ Գօֆինիէր զօրապետին թո-
ղած էի : Ես միշտ քաղաքին պէտքն ու
բանակին պէտքը մէկմէկէ պատ կը նը-
կատէի :

Հ. Աւելորդ մարդիկը, որոնք ծա-
ռայութեան մը չը գալով պարապ տեղը
ուտելիք պիտի սպառէին, հեռացնել
տո՞ւի՞ք ատենք քաղաքէն :

Պ. Պաշարութեան յառաջ 25,000 դիւ-
ղացի մտան Մէց :

Հ. Եւ սակայն ձեր պարտաւորութե-
նէն էր քաղաքին պարէնը աւելցնելու
հոգ տալիլ ձեր ունեցած այնչափ հե-
ծելազօրաց միջոցաւ, որոնք մօտակայ
գիւղերը զրկելով, ետքէն թշնամոյն
ձեռքն ինկած հունձքը առաջուց կրնա-
յին ժողովելով քաղաքը բերել :

Պ. Այդ բանը յաջողութեամբ չ'էի
կրնար ի գուլիս հանել :

Հ. Ըսել է որ դուք միայն հրաման-
ներ տուեր էք, առանց ատենց գոր-
ծադրութեան վրայ հսկելու : Սակայն
ատի թիօնվիլի կողմէն կարելի չ'էր ը-
նել :

Պ. Այդ կողմէն չ'էինք կրնար եր-
թալ, հովիտը շատ անձուկ ըլլալով,
թշնամին կրնար գիւրութեամբ գլեղ
նեղել, և թերեւ մեր նահանջքին ա-
ռաջն ալ կտրել :

Հ. Գանք Մէցի ամբողջեանց պահ-
պանութեանը, և առ այդ ձեռք առ-
նել հարկ եկած միջոցներուն :

Ամբողջեանց վերաբերեալ օրինաց
245րդ յօդուածը մասնաւորապէս ցոյց
կուտայ թէ բանակի մը հրամանատարը,
որուն շրջանակին մէջ բերդաքաղաք
մ'ալ կը գտնուի, ի՞նչ միջոցներ ձեռք
առնելու է, և ի՞նչ հրամաններ պէտք
է տալ :

Եթէ բերդաքաղաքը պաշարման ըս-
պառնալեաց տակ գտնուի, հրամանա-
տարը պարտաւոր է պարէնը աւելցնել,
օտարազգի անձինքը դուրս հանել քա-
ղաքէն, պաշարը, առգմամբերը հո-
գալ, և ըն :

Հիմայ սա՛ պիտի քննենք թէ, օրի-
նաց այդ տրամադրութիւնները ճշգրիւ
կատարած էք :

Այս միջոցին ատենը 20 վայրկեանի
չափ դադար կ'առնէ :

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

ԳԱՂՂԻԱ

Բարիդ 19 նոյեմ.

Երէկուան Ազգ. Ժողովոյ նիստին,
Պ. Էրնուլ Ժողովրդային ընդհանուր

քուէարկութեան դէմեղու առաջարկութեանը դէմ խօսելով, այս առաջարկութեան շատագոյն կանգնող Պ. Բուհէ յայտնեց թէ չ'էր ուզեր Ռաֆայէ մարաշախտին այս մասին հակառակիլ:

Պաշտօնէից մեծամասնութիւնը հակառակ է նախագահին իշխանութիւնը երկու երեք տարի միայն երկարելուն:

Բարիչ 20 նոյմ.

Ազգային Ժողովը մերժեց Պ. Տըբէյրի առաջարկած ծրագրին մէջ մտնող ներքին ուղղած փոփոխութիւնները, և զայդ 310ի դէմ 378 քուէով իւր ամբողջութեամբն ընդունեց: Պօնաբարթեանք և ծայրայեղ տղակողմեանք հակառակ քուէ տուին: Սոյն քուէարկութեանէն յետոյ խորհրդարանին հետեւեալ նիստը երկուշաբթի առաւ թողւեցաւ, յորում Պ. Լէոն Սէյ իւր հարցումը պիտի ընէ:

Պաշտօնեայք հրաժարական մատուցին, սակայն մինչև նոր պաշտօնէութեան կազմութիւնը իրենց պաշտօնը պիտի շարունակեն, նոր պաշտօնեայք երկուշաբթի պիտի ընտրուին:

ԱՒՍՏՐԻԱ—ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Վիէննա 19 նոյմ.

Խորհրդարանը ուղերձ մը պիտի ներկայացնէ կայսեր, իւր գահակալութեան քսան և հինգամեայ յոբելեանին առթիւ:

Վիէննա 20 նոյմ.

Խորհրդարանը շաբաթ օրը վիճաբանութեան պիտի առնէ հրապարակը բարւոքելու նպատակաւ կառավարութեան առաջարկած դրամական միջոցները:

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Լա Հայիա 20 նոյմ.

Գաղթականութեան պաշտօնեայն յայտնեց խորհրդարանին թէ Ալիքի դէմ եղած պատերազմին հետեւեալք պիտի ըլլայ սոյն երկիրը հոլանտական գերիշխանութեանը ներքեւ դնել առ ի երաշխաւորութիւն, իւր կառավարական կառարեալ ինքնօրինութիւնը դարձեալ իւր ձեռքը թողլով:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Պերլին 20 նոյմ.

Բայթըր Պառնը քաղաքս հասաւ, Պարսկաստանի վերաբերեալ խել մը դրամական գործոց համար մեր սեղանաւորացը հետ բանակցելու:

ԱՆԳՂԻԱ

Լոնտրա 19 նոյմ.

Թայմը լրագիրը երկրորդ յօդուած մը կը հրատարակէ խորհուրդ տալով որ Անգլիոյ կառավարութիւնը Ամերիկայի հետ միանալով Հաւանա, Սանթիաگو

և Մանթանա նաւահանգիստ քաղաքները գրաւեն, Գուպայի անկախութիւն ապահովելու համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ—ՆԱՀԱՆԳԻ

Նիւ-Եորք 18 նոյմ.

Կառավարութիւնը ընդարձակ գործողով մ'ընելու հրաման հանեց:

Նիւ-Եորք 19 նոյմ.

Պաշտօնեայք Գուպայի խնդիրն անյապաղ ձեռք առնելու ստիպողականութիւնը ճանչցին:

ՆԵՐՔԻՆ

Գերմանիոյ դեսպանը Պ. Էյխման երեսուն ոսկի նուիրեր է իր դեսպանատան պատուհանները սրբած առանձին վար իյնալով մեռնող հայ բեռնակրին ընտանեացը, յիսուն ոսկի ալ նոյն տան կալուածատէր Յակոբ Էֆէտին շնորհեր է:

— Բերայի Միթէսարթ Մէհմետ բաշա չորեքշաբթի իշեր վերստին Ալամպրայի շէնքը երթալով յանկարծ թուր յարկերը աչքէ անցուց, սակայն այս անգամ խաղամոլութեան վերաբերեալ իրողութիւն մը չը տեսնուեցաւ:

— Պերկամայի և Գըրգաղաճի զապ թիէները: Նոյն կողմերը աւրշտըկող Եօթը աւազակներուն ետեւէն իյնալով, սաստիկ կռուի մը բռնուելէն յետոյ, չարագործներուն երեքը կ'սպանուին կ'իյնան, իսկ մնացեալները կը փախչին:

— Բերայի թաղապետութեան նախագահ Վսեմ. Տատեան Յարութիւն պէյի համար կ'ըսեն թէ մայրաքաղաքիս և շրջակայիցը մէջ մուրացկանութիւնը խիստ հսկողութեամբ արգիլելու և բոլորովին բառնալու համար աղքատ միջոց մը ձեռք առնելու ծրագիր մ'է ներկայացուցեր Բ. Դրան:

— Իւմէյի երկաթուղեաց ընկերութեան ներկայացուցիչը Պ. Քումանի հրաժարած ըլլալով իւր պաշտօնէն Կ. Պօլսոյ երբեմն Բուստրիական դեսպանատան թարգման Պ. Շէքթա նորա յաջորդ անուանեցաւ: Պ. Շէքթա առակներէն լեզու խորին հմտութիւն մ'ուենեալով, Գաղղիերէն Տաճկերէն իրաւաբանական և դեսպանագիտական Բազիրք մը յօրինած է Իսլահիլը Բէպէ անուամբ:

— Կըռուի թէ Օսմանեան դեսպանաց մէջ մօտ օրերս փոփոխութիւն մը պիտի ըլլայ:

— Երէկ առաւօտ Պայրամի տօնին առթիւ Վեհ. Սուլթանը փոխանակ ըստ Պայրամի սովորութեան Սուլթան Ահմէտի մզկիթը երթալու, մեծ հան

դիսիւ Այեա-Սօֆեայի մզկիթը գնաց աղօթքը հսն կատարելու:

— Բամաղանի ամիսը գանակոծութեանց տեսարաններու տարւոյն ամենէն հարուստ ամիսն ըլլալ կ'երևի: Գանակոծութիւններ շատ տեսանք լուսեցինք, սակայն հետեւեալ դէպքին մէջ տեսնուած ամենաոչինչ խնդրոյ մը համար եղած գանակոծութիւն երբէք չը տեսանք:

Շիրքէթի 3 թիւ շոգենաւին մէջ երեքշաբթի երեկոյին Օրթագիւղցի հայ ազգի անձ մը նստած երկու աթուները անյարմար գտնելով երրորդ աթու մը կ'առնէ նստելու, դժբաղդաբար տաճիկ մը ինքը կը պահանջէ որ իրեն տրուի այդ աթուը, զոր Օրթագիւղցին կը մերժէ, ցոյց տալով թէ իրեն նստելու ուրիշ աթուներ չ'են պակսիր շոգենաւուն մէջ: Այս գիտողութեանը վրայ տաճիկը կատղելով, և հոն ներկայ գտնուող ուրիշ մէկ քանի տաճիկներ ալ միջամտելով և իրենց կրօնակցին կողմը բռնելով, լաւ մը կը գանակոծեն մարդը, որն որ հազար աթու կուտար թերեւս այդ կռուիններուն շնորհացը չ'արժանանալու համար որոյ վրայ հիւանդանալով անկողին կ'իյնայ:

Հետեւեալ առաւօտուն ալ կամուրջին գլուխը ո' գիտէ ինչ պատճառաւ այնչափ բազմութեան մէջ գինուորական մը մշցի հայ բեռնակիր մը լաւ մը գանակոծելէն յետոյ սակ-ֆասօն կ'առնէ կը քալէ, հանդարտ իւր ճանքան շարունակելով:

— Էմին Էօնիւլէն Էյիպ բանող օմնիպիւսներէն մէկը չորեքշաբթի երեկոյ ճանքայ ելնելով հազիւ թէ Ունդաբան կը հասնի, ձիերը, որ նոր դրօշն եկած և առանց կրթուելու կառքին լծուած էին, կը կռնան և չ'են ուղեր քալել, իսկ կառավարին մօրակին հարուածներէն ստիպուելով մինչև որ ձիավալի կը հասնին, կիցերովն կառքին առաջակողմը կը խորտակեն, որն որ անկարող կ'ըլլայ իւր ճանքան շարունակել, և ճանրորդը կ'ստիպուին իջնել օտքով ճանքանին շարունակելու:

— Մաքսային տրոց տեղ, մաքսագնոյն հաւաքար արժողութեամբը Պօլսոյ, Ղալաթոյ և Գիրէն Գաբուսիի մաքսատունը հասած վաճառքներէն առնուած նոյնատեսակ ապրանքները մինչև ցարդ Պօլսոյ մաքսատան մէջ մասնաւոր մէկ վաճառանոց մը համարուելով հոն կը ծախուէին: Պաշտօնական տեղեկութիւն մը կը ծանուցանէ թէ այդ ապրանքներն այսուհետև Պահ-ճէ Գաբուսին Շէյխ-Իւլ-Իսլամի խանին տակ անկիւնը գտնուած վաճառանոցը փոխադրուելով, հոն պիտի ծախուին կանխիկ և ողջ ստակով:

— Ճանիկի մէջ ալ այս տարի եղած հնձոց նուազութեան պատճառաւ, կառավարութիւնը հրաման ըրեր է որ

հոկտեմբեր ամսէն մինչև յառաջիկայ տարուան փետրուար ամսոյն վերջը յիշեալ վիճակին և ասոր ներքևը գրտնուած տեղերէն արմտիք դուրս չը հանուի :

— Թրամվէյի բնկերութիւնը իւր հրապարակի մէկ ձիով կառքերը նը ուազցնելով , ընդհակառակն զոյգ ձիով կառքերը աւելցնելու վրայ է , և մինչև անգամ կ'ըսուի թէ առաջինները բոլորովին պիտի վերցնէ հրապարակէն . բայց այն ատենպէտք կ'ըլլայ որ տեղական լշխանութիւնն ալ հարկ դնէ թրամվէյի բնկերութեան վրայ : որ իւր այդ երկէն կառքերուն երթևեկութեանը յատկացուցած գինը իջեցնէ , որոյ նման գին մը այդչափ ճանրու համար եւրոպայի և ո'չ մէկ քաղքին մէջ կը գտնուի բաղդատմամբ :

Ասկից զատ Ղալաթիայէն Բերայ ալ Օմնիպոսներու երթևեկութեան նուազեւն տրտնջել սկսած է հասարակութիւնը : այս դէպքը հրապարակի կառքերուն դործածութիւնը բռնի աւելցնելու համար մտածուած հնարք մ'ըլլալ կասկածելով :

— Կը հաւաստեն թէ Հեռագրաց և թղթատարութեանց պաշտօնեայն , առաջարկութիւն մը ներկայացուցեր է Բ. Դրան իւր պաշտօնատան գործակալացը ամսականները աւելցնել խնդրելով : Ն. վսեմութեան իւր ստորագրելոց վիճակին նկատմամբ ունեցած այս խնամքը մեծ պատիւ կը բերէ իրեն և իւր արդարասիրութիւնը :

Մուրատեան վարժարանի կտակագրին օրինակը այս անգամ ձեռքերնիս հասնելով՝ երկուշաբթի օր պիտի հրատարակենք :

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

Ղալաթիա 9 նոյեմ .

Դրամական հրապարակին ընթացքը որ այս շաբթու խիստ գոհացուցիչ կերպով գնաց , երէկ մանաւանդ կէս օրէն վերջը զգալի կերպով բարձրացաւ , Արևմտեան մեծ հրապարակաց դրամական կացութեանը վրայօք հասած յաջող և վստահացուցիչ լուրերուն վրայ , և Ընդհ. Պարտուց Արժէթուղթը , որ երէկ առաւօտ թոյլ կերպով 52 . 26 բարայ կընէր , հետզհետէ բարձրանալով եկաւ վերջապէս 53 . 7 բարայի գոցուեցաւ , և այս պարագային մէջ մեր հրապարակը դարձեալ իւր այն նախազգածութեան փորձը ցոյց տուաւ , զոր քանի քանի անգամներ հաստատած է :

Վասն զի իրօք այս առաւօտ թէպէտ քիչ մը ուշկէկ հասած , Եւրոպայի դրամական հեռագիրներն , որոնք Անգլիոյ Պանքային դրամադեղնն ալ 8 0/0ի և Գաղղիոյ Պանքային դրամադեղնն 6 0/0ի իջած ըլլալը կը ծանուցանէին , և դարձեալ Անգլիոյ Պանքային դրամադեղնին տակաւին 1/2 0/0 ալ իջնելու ամենայն հաւանականութեամբ , հազիւ թէ իմառուեցաւ , մեր Արժէթուղթը , որ երէկոյն գոցուած գնովը գրեթէ բացուեցաւ այս առաւօտ , 53 . 8էն յանկարծ 53 . 30ի բարձրացաւ , Բարիդէն հասած հեռագիրն ալ նպաստելով առ այս , որն որ Օսմանեան Արժէթուղթը 47 . 10 այսինքն առաջին օրուէն 30 սանդիի չափ վերադիր մ'ունեցած ըլլալը կը ծանուցանէր , և Լոնտրայի հեռագիրն ալ նմանապէս առջի օրուէն 3/8ի չափ վերադիր մը ցոյց կուտար :

Հազիւ թէ այս յաջող և վստահացուցիչ լուրերը հրապարակեցան , իրարու ետեւէ հասած գնմանց հրամանները մեծ ազդեցութիւն ընելով Պորտային վրայ , Ընդհ. պարտուց Արժէթուղթը վերոյիշեալ գինն ալ անցնելով մինչև 54 . 2ի գնաց :

Սակայն երեկոյեան դէմ գնումները դադրելով , Արժէթուղթը հետզհետէ անկման հակամէտ ընթացք մը բռնեց , և վերջապէս 53 . 13ի գոցուեցաւ :

Հրապարակի միւս բաժնեթղթերն ալ ընդհանրապէս բարձր և յարգի գնորդին նորէն ձեռք բերին բաց 'ի' օրիւմի Արժէթուղթէն , զոր արդէն մեր գնոց ցուցակէն դուրս թողած եմք , և որ իւր բուն շրջաբերութեան գնոյն վերայ այնչափ բրիմ ընելէն յետոյ , այսօր իւր գինը զլուխ գլխու ալ չը բռնելով , բաւական վար իջած է :

ԸՆԹԱՑԻ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Ընդհ. Պարտ. Արժ. բաց . . .	54 . 14
դոց . . .	53 . 31
բարձր գին . . .	54 . 2
ցած . . .	53 . 13

Բուժէլի Արժ. . .	Յը .	126 1/2
Նոր . . .		71 1/2
Փոխու . . .	69ի	250
. . .	65ի	342 3/4
. . .	63	338

Սօսիթէ Ժէնէրալ Լ. Ս. . .	8 . 22
Քրէտի Օսթ-Թիւրք . . .	3 . 4
Գանձատուն 1872ի . . .	81 . —
Սօսիթէ Օթօման . . .	4 . 22
Պանք ար Բօնաթ . . .	5 . 31
Քրէտի Ժէնէրալ Լ. Օ. . .	41 . 13
Թրամվէյ . . .	11 . —
Բըբօր . . .	7 բարա
Դրամադեղն . . .	17 0/0
Փոխկղեր. ի' Լոնտր եւմ . . .	111
. . .	Բարիդ . . . 23 . 5

ԸՆԹԱՑԻ ԴՐԱՄՈՑ

Օսմ. ոսկի 100 զըշ. ի հաշուով . . .	Պըշ. Փը .
Անգլ. ոսկի . . .	111 . 5
Դաղղ.	87 . 22
Բօլ	89 . 25
Քարպօն արծաթ . . .	17 . —
. . .	Թղթադրամ . . . 14 . 25

Գըըմից	51 . 25
Ճերմակ մէճիտ տարր . . .	102 . 5
Հինգնոց	105 . —
Մեթալիք	105 . 10
Պղինձ	120 . 15

Բարիդ 20 նոյեմ .

Գաղղ. Արժ. 3 0/0	58 . —
Իտալ . . . 5 0/0	59 . 50
Օսմ.	47 . 15
Փոխառ	—
. Փոխ. 1869ի	287 . 50

Վիէննա 20 նոյեմ .

Բուժէլի Արժ. հին . . . Յը . . .	55 . 40
. . . Նոր	30 . 50
Քրէտի Օսթրո-Թիւրք	29 . 60
Օսթրո-Օթման Պանք	59 . 25
Մէիօ	108 . 90
Փոխկղեր 'ի' Լոնտր եւմ	113 . 60

Լոնտրա 19 նոյեմ .

Անգլ. Արժ.	92 7/8
Օսմ. . . բաց	46
. . . գոց	45 3/4
. Փոխ. 1869ի	56 7/8
. . . 1871ի	61 . 1/2
Պանք Օթման	13 3/4

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Ի Կ . Պօլիս Պահճէ—Գալաթ
Մեծ Մաքսատան դէմը թիւ—13

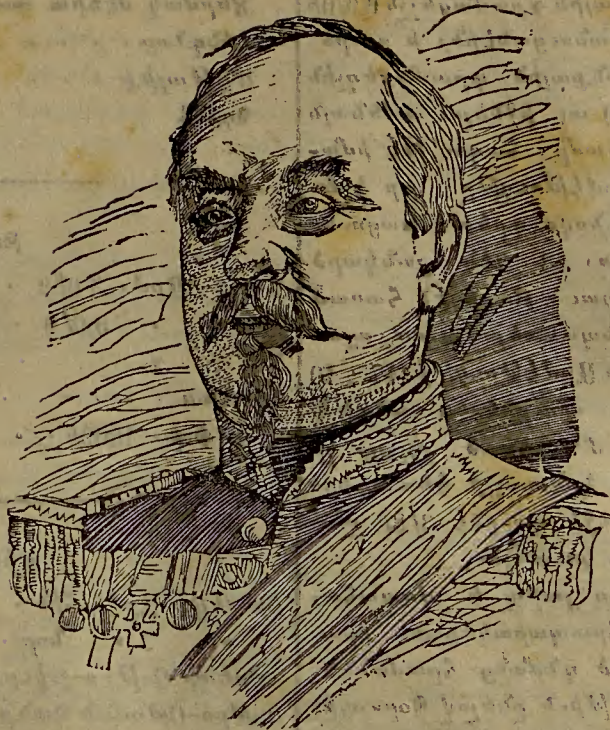
Մեծ Շահ 600,000 Յրանք

Մերձակայ Լատինական դեկտմբեր 1ին քաշուելիք Բուժէլի երկաթուղեաց Արժէթղթոց վիճակահանութեան Բաղդատունները Բրօքս կը ծախուին մեր Դրամատունը շահաւոր պայմանօք :

Վերոյիշեալ Բաղդատուններէն կը գտնուին նաև Գատը-Բէօյի նաւամա. տոյցի շիտակ ճանքան Ծխաւաճառ Մըկըրտիչ աղային խոնութը : Թէ թուրքիոյ և թէ օտար տէրու. թեմեց ամեն տեսակ Արժէթղթոց փոխանակութիւնը կ'ըլլան մեր Դրամատան մէջ , նոյնպէս նաև անոնց կտրոնները կը զեղչուին գոհացուցիչ կերպիւ :

Սաքսօնիոյ վիճակահանութեան 85 երրորդ շրջանին համար բուն տոմսակներէն կը ծախուին մեր Դրամատան մէջ , որոն տոմսակներէն նաև 100 բա. ժինէ բաղկացեալ Բաժնեթղթեր արտադրած եմք , որուն բաժանորդ ըլլալ ուղղը մէկ Օսմ. լիբրա միայն վըճարելով կրնայ շարունակ կից ըլլալ հինգ անգամ քաշուելիք վիճակահանութեանց մէջ մեծագումոր պարգևներ շահող գումարներուն : Ասոնց մերձակայ վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 1873 Լատինական դեկտ. 16ին :

Տէմիրգափուկեան և Չօպանեան Ընկ.

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՁԷՆ ՄԱՐԱԶԱԽՏԻՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Պազէն Մարաշախտին դատաստանը, որ իրաւամբ բոլոր աշխարհի ուշադրու-
թիւնը գրաւած է, և որ Պազէնի վերջին անակնունքի ազդեցից մէկ գլխաւոր
գաղտնիքը ՚ի տես աշխարհի երեւան հանելու պիտի ծառայէ, ինչպէս որ ամեն
ազգաց լրագիրք, նոյնպէս մեր ազգային թերթերէն շատն ալ, Հայերէն և
Տաճկերէն լեզուաւ յիշեալդատին համառօտ քաղուածքը, մէկ մէկէ փոքր ինչ
տարբեր կերպով, հրատարակելու ձեռնարկած են :

Սակայն այդ համառօտեալ հրատարակութիւններն այդ նշանաւոր դատին
ամեն մէկ մանրամասն պարագաներն ալ չը կարենալով միանգամայն ներկա-
յացնել, այս անգամ յիշեալ դատաստանին սղարկութեամբ եղած բուն տոննա-
գրութենէն, որոյ Պազէնի ընդ-ի-ն-ի-ն-ի-ն հանդիսին խմբագրին հրա-
տարակութեամբը տետրառ տետր ՚ի լոյս ընծայուիլ սկսած է, մաքուր հայե-
րէն լեզուի թարգմանուելով, տետր առ տետր հրատարակուիլ սկսած է, իւրա-
քանչիւր տետրակը 16 երեսէ բաղկացեալ, ութածալ դիրքով, և այս առաջին
տետրակը Պազէն Մարաշախտին կենդանագիր պատկերն և պատերազմական
առաջին տոննի դատաստանական սրահին ուրուագիծ պատկերը պիտի պա-
րունակէ միանգամայն. և ինչպէս որ Պազէնի տետրերը պատկերազարդ
հրատարակել խոստացուած են, նոյնպէս նաև ատոր թարգմանութիւնն ե-
ղած այս հայերէն տետրակներն ալ ճիշդ գաղղիներէն պատկերներով պիտի
հրատարակուին :

Պազէն Մարաշախտի դատաստանին սոյն հայերէն տպագրութիւնը, առ
այժմ շաբաթը 1 տետրակ, իսկ Գեղտեմբեր ամսէն սկսեալ շաբաթը 2 տետ-
րակ պիտի հրատարակուի :

Սոյն տետրակը կը գտնուի Մահմետ բաշայի գլուխը Թօհաֆճի Ճանիկ
ազգային խանութը, Կամուրջի գլխու պարագան, բոլոր գրավաճառաց և բոլոր
լրագրավաճառաց քով :

Իւրաքանչիւր տետրակի գինն է 1 Ղըշ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՓՈԽԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՈՂԱՐԵՂԵՆԻ

Ժ. Տ. ՃԱՆԵԹՕ ԵՒ ԸՆԿ.

Ղալթիա Գօմիսիօն խան թիւ — 16

ՇԱՀ 600.000 ՖՐԱՆԿԻ

— 0 —

Բումբէլի երկաթուղեաց 1873 Գեղտեմ-
բեր 1 ին (Ն. Տ.) ըլլալիք վիճակահանու-
թեանը համար, յիշեալ արժէթղթոց Բո-
մբէլի տոմսակները 5 և 15 Ղը. ի վերոյիշեալ
վաճառատուներ կը ծախուին, վաստիւնելիք
600,000 էն 400 ֆրանք շահուն մասնակ-

ցելու պայմանաւ, արժէթղթին փոխարէնը
վճարուելէն յետոյ :

Այն Բրոմէի տոմսակները, որք իւր
ստորագրութիւնը կը կրեն, եթէ շահին յա-
ռաջիկայ վիճակահանութեան մէջ, պատ-
րաստ է յիշեալ շահուն բաժիններն վճարել,
Արժէթղթին իրական գնոյն բաժինը վար
դնելու պայմանաւ, 1 0/0 յանձնարարող-
չէքով 0 մասնեան Պանքային ինքնաւնած եղա-
լիս, և կամ փոխարէնները ըստ կամաց
երկաթուղի Արժէթղթուրուելով :

Վերոյիշեալ վաճառատուներ սակից դատ
թէ կը ծախէ և թէ ծախու կ'առնէ դանա-
զան Տէրութեանց և Պանքաներու Արժէ-
թուղթեր, փոխառութեանց տոկոսները
պանքաներ կը վերցնէ, այլ և յանձն կ'առ-

նու Օտեսայի, Վիեննայի, Գարիզի և Լոն-
տրայի քաղաքներուն հետ Պանքայի վերա-
բերեալ գործողութիւններ կատարել :

Նաև Բարիզի և Չախցերիոյ ապրանք
ըլլալու պայմանաւ ժամացոյց, չղթայ, օղ,
պրօշ, մետալիօն և այլ այս տեսակ վա-
ճառքներ ածան գնով կը ծախուին սոյն
վաճառատան մէջ :

Աւելի ընդարձակ տեղեկութիւն ստա-
նալ ուզողը կրնայ վերոյիշեալ վաճառա-
տուներ գիտել :

ԵՐԿԱՆԱՆ ՄԱՂԱԶԱՍԸ

ՍՏԱՄՊՈԼ ԳԵՕՐԴԻ ԳԱՐՇՈՒՍԸ

ԵՖՆԻ-ՃԱՄԻ ԳԱՐՈՒՍՈՒ ՆՕ՞ 75

1873 Աւստրիական դեկտ. 1 եանի
Բումբի նոյեմբեր 19 ընտա 23 ինճիւ տէ-
ֆա օլարագ Զարպխանէի Ամիրէտէ
քուրրասը քէշիտէ օլունաճագ Բումբէլի
տէմիր եօլու սէնէտաթընքն հիսսէի
իքրամիյէ պիլէթլէրի պէհէրի 5 Ղըշ.
սաթըլըր Ստանպօլ Գէօրդի քարշըօը
Եէնի-Ճամի գաբուսու Նօմ. 75 մաղա-
զատա :

Զիքր օլունան հիսսէի իքրամիյէ պի-
լէթլէրինտէն 50 · 100 · 500 վէ տաճա
զիյատէ իստէյէն օլուր իսէ մըքտարը-
նա կէօրէ ֆիյաթճա իգրամ օլունա-
ճալը իլան օլունուր :

Գէզալիք Սաքսոնեանքն 85 ինճի
թէրթիպալթըն պիլէթլէրի իլէ Պուք-
րէշ, Միլան վէ Բումբէլի տէմիր եօլու
վէ սայիր էվրօքա պիլէթլէրի բիացա
ֆիյաթը իլէ սաթըլըր վէ ճիւղի պիր
ֆէրք իլէ սաթըն ալընըր :

99 հոկտ. 1873

ԳՈՒՄԱՆՏԱՐԻՍ

Կիպրոսի այս ազնիւ և սննդարար
գինին որ մարմին ու արիւն զօրացնելու
և ստամոքսի ու ժ տալու համար շատ
անգամ փորձուած և մեծ օգուտներ
տեսնուած է, 3 էն մինչև 20 տարեկան
և Անգլիանուպօլս ազնիւ և մաքուր 2
էն մինչև 10 տարեկան գինիներ, և ու-
րիշ քանի մը տեսակ գուտ և մաքուր
գինիներ, և պատուական օղիներ են,
որ ամեն առնող շատ գոհ պիտի ըլլայ
զմրած չիշէներով կը ծախուի չափաւոր
գիններով Կ. Պօլիս Թահսիզ փողոց թիւ
9 մաղազան : Օ. Բ. սոյն մարգարով չը
ղմրուածներն երաշխաւորեալ չեն :

Օ Ր Ա Ց Ո Ց Ց

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ր Դ Ա Կ Ա Ն

1 8 7 4

Գ. ՊՍՂԱՍՍԱՐԵԱՆ

Ժողովրդական օրացոյցը օրացոյցի
վերաբերեալ ամեն տեսակ գիտելիք
կը պարունակէ :

Ժողովրդական օրացոյցը կը ծախուի
գին 100 փարա : Կեդրոնատեղի անոր
Ֆրէնկեան Գրատոնն Ուզուն Զարչի :

ՏԵՐ ԵՒ ՊԱՍՍԱՐԵԱՆ
ՕԳՍԷՆ ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆԻ Օ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ
ԵՈՒՍՈՒՓԵԱՆ ԽԱՆ
ՎԵՐԻ ՅԱՐԿ ԹԻԻ 7